

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ ТА ЇХ ЛІДЕРІВ, ЯК СКЛАДОВИХ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гритенко О. А., Примаченко В. Ф., Хашев В. Г.

ВСТУП

Становлення та розвиток України як демократичної, незалежної та суверенної держави пов'язане насамперед із забезпеченням її національної безпеки. Сучасні виклики та загрози призвели до радикальної трансформації світового економічного та соціального порядку, які супроводжуються зміною суспільно-політичних конфігурацій. Глобальна безпекова криза стала черговим викликом світовій цивілізації, спричинила невизначеність у перспективах світової та окремих національних систем безпеки, активізувала пошуки шляхів модернізації відповідних суспільних систем¹. Одним із явищ, що може чинити згубний вплив на соціальні процеси не лише на окремих територіях, але й у глобальному масштабі, виступає організована злочинність. При чому організована злочинність почала сприйматись як загроза державній системі та світовій стабільності порівняно недавно, хоча як негативне соціальне явище існує протягом тривалого часу². Можна сказати, що ці діяння є серед найбільш серйозних злочинів, що викликають занепокоєння всієї міжнародної спільноти³. У цьому контексті протидія організованій злочинності та її лідерам є важливою складовою створення дієвої та ефективної системи національної безпеки України.

Поряд з тим, включення до тексту Кримінального кодексу України (далі – КК), відповідно до Закону № 671 – IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 р., таких понять, як «злочинна спільнота» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта

---

¹ Shumilo, Oleksii; Lytyvn, Ivan; Shablysty, Volodymyr; Kornyakova, Tetiana; Popovich, Irina. Legal mechanism to ensure national security in the field of use of natural resources. *Entrepreneurship and Sustainability Issues; Vilnius* Том 8, Изд. 3, (Mar 2021): 455–470. DOI:10.9770/jesi.2021.8.3(29). С. 455.

² Kramarenko Yu. Organized crime as a social system: characteristics and trends. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Volume 1 (1). С. 104–116. DOI 10.31733/2786-491X-2021-104-116. С. 104, 114.

³ Berezniak V., Demicheva. A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, no. 1. С. 218–229. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229. С. 220.

підвищеного злочинного впливу»⁴ потребує від доктрини кримінального права розробки ґрунтовної та якісної кримінально-правової характеристики зазначених термінів.

І хоча дискусійні аспекти кримінальної відповідальності за створення та керівництво злочинною спільнотою, а також характеристику осіб, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу досліджували у своїх працях такі, зокрема, вчені, як: О.О. Бахуринська, А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, О.О. Кваша, С.Г. Киренко, І.А. Копйова, О.І. Міневич, О.В. Околіт, В. Речицький, І.П. Фріс, П.Л. Фріс, С.С. Чернявський, К.В. Юртаєва та інші, проте значне коло проблем, пов'язаних із кваліфікацією діянь, що вчиняють організатори, керівники та інші учасники злочинних спільнот є недостатньо розв'язаними.

1. Кримінально-правова характеристика злочинних спільнот

Отже, спочатку спробуємо з'ясувати, що слід розуміти під поняттям «злочинна спільнота», а також за вчинення яких діянь у зв'язку з її створенням та функціонуванням передбачено кримінальну відповідальність.

Відзначимо, що термін «злочинна спільнота» імовірно стосується форм співучасті залежно від стійкості суб'єктивних зв'язків, класифікацію яких розміщено у ст. 28 КК України, однак поняття такого різновиду злочинних угруповань в цій нормі та й загалом у Загальній частині КК відсутнє.

Проте законодавець намагався спочатку внести відповідні зміни не лише до Особливої, але й до Загальної частини КК, пропонуючи доповнити ст. 28 частиною п'ятою з двох абзаців у яких розмістити визначення злочинної спільноти. Але модифікація КК обмежилася в підсумку лише його Особливою частиною. Йдеться, зокрема, про такі статті КК, як: 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній», 255-1 «Встановлення або поширення злочинного впливу», 255-2 «Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)», 255-3 «Звернення за застосуванням злочинного впливу»⁵.

Хоча ще під час другого читання законопроекту, у березні 2020 р., поняття «злочинна спільнота» пропонувалось закріпити у ч. 5 ст. 28 КК. Проте, як зазначає В. Речицький, під тиском жорсткої професійної критики як всередині, так і за стінами Верховної Ради такі пропозиції були

---

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: Закон України № 671-IX від 4 червня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#п7> (дата звернення: 14.02.2024).

⁵ Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303>

облишені на останньому етапі⁶. У підсумку, законодавець прийняв половинчасте рішення і обмежився згадкою про «злочинну спільноту» лише у назві та тексті ст.255 КК.

Так, відповідно до нової редакції ст.255 КК, у її ч.4, зазначається, що злочинною спільнотою є «об'єднання двох чи більше злочинних організацій»⁷.

Не розмістивши визначення поняття «злочинна спільнота» у ст.28 КК вітчизняний законодавець, на нашу думку, порушив принцип системності побудови кримінального законодавства і лише ускладнив його практичне застосування в частині кримінальної відповідальності за вчинення кримінально-протиправних діянь у складі стійких злочинних угруповань.

Правильно з цього приводу зауважує у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Поняття та види правових помилок: загальнотеоретичне дослідження» О.І. Міневич, що «помилкою є порушення системних зв'язків між нормами Загальної та Особливої частини КК»⁸.

Крім того, як зазначав А.А. Вознюк ще на стадії розгляду проєкту відповідних змін до КК, що «введення такої нової форми співучасті, як злочинна спільнота, є не просто необґрунтованим, а навіть шкідливим. Адже, по-перше, органам досудового розслідування необхідно буде довести кримінально-правові ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткову ознаку – факт об'єднання злочинних організацій. По-друге, будуть виникати проблеми з кваліфікацією, адже об'єднання можуть бути як тимчасовими, так і постійними. По-третє, сформується різна практика кримінально-правової оцінки одних і тих же діянь. По-четверте, постане проблема розмежування таких форм співучасті, як злочинна організація та злочинне співтовариство. По-п'яте, і саме головне – можна прогнозувати, що такі об'єднання, якщо і будуть виявлятися, то не більше 1–2 у рік. Водночас вироків варто очікувати ще менше, тобто не більше одного на декілька років»⁹. Як свідчить судова практика, вчений мав рацію, оскільки за три роки існування у кримінальному законі поняття «злочинна спільнота» жодного вироку за ч. 4 ст. 255 КК не було винесено. Про зареєстровані кримінальні провадження за цією нормою інформація також відсутня.

Проте, незважаючи на наявні недоліки, розглядані законодавчі зміни вимагають їх тлумачення. Так, з дуже лаконічного законодавчого

---

⁶ Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303>

⁷ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

⁸ Міневич О. І. Поняття та види правових помилок: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2021. 237 с. С. 123.

⁹ Вознюк А. А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 180.

визначення «злочинної спільноти» впливає лише, що злочинною спільнотою є такий різновид злочинних угруповань, що є результатом об'єднання не менш як двох злочинних організацій. У свою чергу потребує пояснення, що слід розуміти під поняттям «об'єднання». Тобто якими мають бути характеристики об'єднання двох чи більше злочинних організацій.

Звернемось до етимологічного тлумачення цього поняття. Термін «об'єднання» є похідним від «об'єднувати», «об'єднати», що означає: «з'єднувати в одне ціле; робити єдиним, цілим; сполучати між собою; містити в собі; мати у своєму складі; згуртовувати, єднати на ґрунті спільності мети, поглядів, інтересів і т. ін.; бути основою, центром і т. ін. для згуртування, єднання; робити подібним, схожим (за певними спільними ознаками); споріднювати»¹⁰. У сенсі розгляданого нами поняття злочинної спільноти, «об'єднання» може означати згуртування у єдине ціле злочинне угруповання (злочинну спільноту) двох і більше злочинних організацій, які до такого об'єднання існували як окремі сформовані злочинні угруповання, задля більш ефективної реалізації тих спільних завдань (вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів за певним напрямком, забезпечення організованої злочинної діяльності тощо), що ставлять собі за мету учасники таких організацій.

Що стосується терміну «спільність», то у Великому тлумачному словнику сучасної української мови він тлумачиться наступним чином: однаковість для всіх; те загальне, що притаманне кожному з порівнюваних явищ; нерозривний зв'язок, єдність; об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя, метою, інтересами»¹¹.

Як зазначає О.В. Околіт: «Метою злочинної спільноти може бути оптимізація, координація кримінально протиправної діяльності, необхідність дотримання правил, звичаїв, традицій злочинного світу, надання взаємодопомоги, формування та наповнення злочинського общака. Мета злочинної спільноти зводиться як правило до вчинення злочинів корисливої чи корисливо-насильницької спрямованості, або встановлення та поширення злочинного впливу»¹².

Для найкращого розуміння цієї ознаки можна звернутись до погляду І.І. Радіонова, який тлумачив спільність у такому різновиді злочинного об'єднання, як «банда». А «банда», як відомо, може бути і різновидом організованої групи, і злочинної організації, тобто входить до складу новоутвореної злочинної спільноти. Тому за основу тлумачення спільності можна брати положення розроблені цим вченим.

---

¹⁰ Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. Стор. 494.
URL: <http://sum.in.ua/s/ob.jednuvatu>

¹¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1368.

¹² Околіт О.В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3. С. 85–99. С. 91.

Так, І.І. Радіонов дійшов до висновку, що «спільність», як ознака «банди», складається з наступних елементів: 1) кожен з учасників банди докладає відповідних зусиль, вносячи свій внесок у створення та (або) злочинну діяльність банди, що ставить перед собою мету досягнення певних цілей через вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб; 2) дії кожного з учасників спрямовані на досягнення спільного, єдиного та неподільного результату – через вчинення нападів на підприємства, установи та організації чи на окремих осіб досягти мети діяльності банди; 3) дії кожного з учасників банди перебувають у необхідному причинному зв'язку з фактом існування банди та зі злочинами, які ця банда вчинює»¹³.

Виходячи з цього, «спільність», як ознака злочинної спільноти містить наступні складові: 1) кожен з учасників злочинної спільноти докладає відповідних зусиль, вносячи свій внесок у створення та (або) злочинну діяльність такого злочинного угруповання, що ставить перед собою мету вчинення кримінальні правопорушення; 2) діяння кожного з учасників злочинної спільноти спрямовані на досягнення спільного, єдиного та неподільного результату – тяжких та особливо тяжких злочинів, для вчинення яких створювалась така спільнота; 3) дії кожного з учасників злочинної спільноти перебувають у необхідному причинному зв'язку з фактом існування такого злочинного угруповання, а також з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, які ця спільнота вчиняє.

Водночас, якщо об'єднання злочинних організацій відбулося не з метою вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, а, наприклад, для зайняття суспільно корисною чи соціально нейтральною діяльністю, то такі злочинні організації не утворюватимуть злочинну спільноту.

Такий висновок випливає з твердження А.А. Вознюка, що формою співучасті доцільно вважати спосіб організації умисної спільної участі декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Її визначають характерні для певного виду злочинного об'єднання кримінально-правові ознаки¹⁴. Тобто для будь-якого різновиду злочинного угруповання, щоб його можливо було визнати однією з форм співучасті має бути наявною мета – вчинення відповідних, зазначених у ст.28 КК, кримінально-протиправних діянь.

У контексті цього О.В. Околіт ставить цілком логічне питання: а чи можемо ми взагалі визнати злочинну спільноту самостійною формою співучасті?¹⁵. Таке питання є цілком логічним, оскільки серед переліку форм співучасті, що класифікуються за стійкістю суб'єктивних зав'язків та містяться у ст.28 КК, злочинна спільнота відсутня.

---

¹³ Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 210 с. С. 102-103.

¹⁴ Вознюк А. А. Визначення поняття «форма співучасті» та її види в теорії кримінального права. *Науковий вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 54.

¹⁵ Околіт О.В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3. С. 85–99. С. 87.

Вчені визнають злочинну спільноту однією з форм співучасті.

Наприклад, П.Л. Фріс та І.П. Фріс вважають, що із самої назви Закону № 671-ІХ випливає, що в кримінально-правове поле впроваджено нову для нашого законодавства форму співучасті у злочині – «злочинну спільноту»¹⁶. А О.О. Кваша зазначає, що відбулось закріплення в Особливій частині КК України такої нової форми співучасті як злочинна спільнота, без необхідного дзеркального внесення змін до ст. 28 КК¹⁷. Тобто вчена визнає злочинну спільноту формою співучасті, котру віднесено до класифікації за стійкістю суб'єктивних зав'язків, але правильно вказує на недолік щодо її правової регламентації. Незрозуміло також, яким чином ця нова форма співучасті співвідноситься із тими формами співучасті, що закріплені у ст.28 КК.

В Особливій частині КК у деяких нормах розміщені такі види злочинних угруповань, як: група, діяльність якої здійснюється під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпустою (ст.181), банда (ст. 257), терористична група (ст. 258–3), не передбачене законом воєнізоване або збрійне формування (ст. 260)¹⁸ тощо. А.А. Вознюк називає їх злочинними об'єднаннями та вказує, що «незрозуміло, до яких форм співучасті, передбачених ст. 28 КК, слід їх відносити»¹⁹. Тобто і злочинну спільноту, зважаючи на відсутність її регламентації у ст. 28 КК, можна вважати злочинним об'єднанням, що відноситься до форм співучасті, класифікувати приналежність яких досить складно.

Однак враховуючи той факт, що під злочинною спільнотою розуміється об'єднання двох і більше злочинних організацій, є підстави вважати розглядаєний нами вид організованих злочинних об'єднань найбільш складною формою співучасті, що класифікується за стійкістю суб'єктивних ознак.

Правильно зазначає О.О. Кваша, що закріплення в Особливій частині КК нової форми співучасті – злочинної спільноти вимагає паралельного внесення цієї новели до ст. 28 Загальної частини КК, яка закріплює форми співучасті у кримінальному правопорушенні²⁰. Тобто існує потреба

---

¹⁶ Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.

¹⁷ Кваша О.О. Злочинна спільнота: критичний погляд на новелу Кримінального кодексу України. *Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркаллям*. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції: матеріали наук.-практ. конф. (17–18 верес-ня 2020 року). Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 45.

¹⁸ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

¹⁹ Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. С. 41.

²⁰ Кваша О. О. Вдосконалення законодавства у сфері протидії організованим формам злочинності: ілюзії та реальність. *Правова держава*. Вип. 32. Київ: Ін-т держа-ви і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2021. С. 394–403. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-394-403. С. 396–397.

у розробці законодавчого визначення поняття «злочинна спільнота» як однієї з форм співучасті, з одночасним його розміщенням у ч. 5 ст. 28 КК.

Якщо спиратись на чинні положення КК, то для доведення наявності злочинної спільноти необхідно встановити кримінально-правові ознаки двох чи більше злочинних організацій (кожної окремо взятої), а потім додаткову ознаку – факт їх (організацій) об'єднання²¹. Проте у законі відсутні чіткі характеристики злочинної спільноти як об'єднання злочинних організацій. Наприклад, не вказано, чи має бути таке об'єднання стійким.

У той час як стійкість А.А. Вознюк називає єдиною спільною ознакою, характерною для всіх організованих злочинних об'єднань²². Такий висновок є цілком логічним, оскільки у ч.ч.3,4 ст.28 КК стійкість вказується як одна з обов'язкових ознак організованої групи та злочинної організації.

Відсутність же у визначенні злочинної спільноти вказівки на її обов'язкову стійкість дозволяє припустити, що об'єднання двох і більше злочинних організацій у злочинну спільноту може бути і нестійким, ситуативним. Водночас, для окремих злочинних організацій, що утворили ситуативну злочинну спільноту, стійкість є обов'язковою ознакою.

Наприклад, дві злочинні організації, що функціонують у сфері наркоторгівлі, тимчасово об'єднались у злочинну спільноту з метою доставки до України великої партії наркотичних засобів.

Таким чином, відсутність у ч. 4 ст. 255 КК вказівки на стійкість дозволяє зробити висновок, що не має потреби встановлювати та доводити цю ознаку у якості невід'ємної складової розуміння злочинної спільноти. Тобто злочинна спільнота як різновид злочинного угруповання, буде існувати до того часу, до якого об'єднання двох чи більше злочинних організацій діє як єдиний колектив однодумців, об'єднаних спільною метою – вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Фактично це може означати, що об'єднання для зайняття спільною злочинною діяльністю двох і більше злочинних організацій на протязі певного, навіть досить нетривалого часу, перетворює такі організації на цей період у злочинну спільноту.

Про об'єднання злочинних організацій може свідчити: 1) встановлення єдиного керівництва злочинної спільноти, яке можуть здійснювати як одна, так і декілька осіб; 2) спільне планування або безпосереднє вчинення злочинів учасниками злочинних організацій, що входять до злочинної спільноти²³.

---

²¹ Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с. С. 19.

²² Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. С. 43.

²³ Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с. С. 19.

Керувати злочинною спільнотою може як один із керівників злочинних організацій, що увійшли до складу такої спільноти, так і будь-який інший «авторитет» злочинного світу, на керівництво якого спільнотою погодились повноважні представники злочинних організацій. Крім того, може бути ситуація, коли учасники злочинної спільноти не досягли консенсусу щодо однієї кандидатури керівника новоствореною спільнотою. У такому разі керувати злочинною спільнотою можуть колегіально декілька осіб, з найавторитетніших представників злочинних організацій, що увійшли до складу злочинної спільноти, приймаючи управлінські рішення після їх спільного обговорення.

Отже, про те, що дві і більше злочинні організації об'єдналися у злочинну спільноту мають вказувати наступні ознаки: 1) наявність єдиного управління злочинною спільнотою, що здійснює свій керівний вплив на всі структурні елементи (злочинні організації), що входять до її складу. Злочинну спільноту може очолювати як одна особа, так і декілька (колегіальне управління); 2) наявність єдиної мети – вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, їх спільне планування та безпосереднє вчинення як учасниками всіх, так і однієї зі злочинних організацій, що входять до складу злочинної спільноти.

З тлумачення законодавчого визначення поняття «злочинна спільнота» випливає, що до складу злочинної спільноти як структурні одиниці можуть входити лише злочинні організації, а не організовані групи.

Така позиція законодавця є дискусійною. Наприклад, П.Л. Фріс та І.П. Фріс зазначають, що злочинну спільноту не можна визначати як об'єднання виключно злочинних організацій. До злочинної спільноти окрім злочинних організацій можуть входити і організовані злочинні групи. Не можна визначати структуру виключно на основі об'єднання однорідних таких структур. Життя набагато складніше ніж голе теоретизування, і практика це підтверджує²⁴. Так само і А.А. Вознюк та О.О. Дудоров зазначають, що «недоліком відповідного нормативного формулювання (ч. 4 ст. 255 КК) є неврахування тієї обставини, що до складу злочинної спільноти можуть входити й організовані групи»²⁵.

Дійсно, не слід виключати випадків, коли до складу злочинних організацій можуть входити організовані групи. Однак, для того, щоб утворити злочинну спільноту, у контексті ч. 4 ст. 255 КК, вони повинні бути включеними до неї лише у якості структурних елементів злочинних організацій. Згідно з думкою законодавця не утворює злочинну спільноту факт об'єднання злочинної організації та організованої групи. У такому

---

²⁴ Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.

²⁵ Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць* / за ред. проф. Є.Л. Стрельцова, проф. О.В. Козаченка, PhD О.М. Мусиченко. Миколаїв : МІП НУ ОЮА, 2021. С. 25.

разі об'єднання за своєю суттю залишатиметься злочинною організацією, що фактично поглинула організовану групу.

Отже, для практичного доведення наявності такого злочинного угруповання як злочинна спільнота, спочатку необхідно зафіксувати факт існування як мінімум двох злочинних організацій, що об'єдналися у таку спільноту.

Щодо тлумачення поняття «злочинна організація» у змісті ч. 4 ст. 255 КК, то тут ми згодні з І.І. Радіоновим, що норми Загальної частини КК України, які входять до складу інституту співучасті у кримінальному правопорушенні, носять загальний характер і розповсюджують свою дію на всі випадки спільного вчинення злочину двома або більше особами²⁶. Тобто поняття та ознаки злочинної спільноти слід визначати й з урахуванням норм про співучасть у кримінальному правопорушенні. Отже термін «злочинна організація» у змісті поняття «злочинна спільнота» розуміється відповідно до положень ч. 4 ст. 28 КК.

Такий підхід дозволяє встановити мінімальний суб'єктний склад злочинної спільноти у десять осіб, оскільки мінімальний кількісний склад злочинної організації – п'ять осіб. Причому ці особи мають бути наділені всіма ознаками суб'єкта кримінального правопорушення, тобто бути фізичними особами, осудними особами та досягти загального віку кримінальної відповідальності – шістнадцяти років.

Крім того, метою створення та функціонування злочинної організації є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп²⁷. На нашу думку, мета створення та функціонування злочинної спільноти може відрізнитись від мети злочинної організації лише масштабом однорідного злочинного об'єднання, оскільки злочинна спільнота у своєму визначенні не містить відповідних вказівок на особливість своєї мети.

Відповідно метою об'єднання злочинних організацій у злочинну спільноту також може бути: 1) вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів членами такої спільноти; 2) керівництво чи координація представниками злочинної спільноти кримінально протиправної діяльності інших представників злочинного світу, котрі не входять до такої спільноти; 3) забезпечення функціонування злочинної спільноти на період об'єднання злочинних організацій; 4) забезпечення злочинною спільнотою функціонування інших злочинних угруповань.

Що стосується кваліфікації діянь, котрі можуть бути вчинені членами злочинної спільноти, то з тлумачення ч. 4 ст. 255 КК випливає, що

---

²⁶ Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 210 с. С. 71.

²⁷ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

відповідальність може наставати лише за дві форми діяння: 1) створення злочинної спільноти; 2) керівництво злочинною спільнотою.

Проаналізуємо зміст вищезазначених форм вчинення розгляданого нами діяння.

Так, «створення» це дія з значенням «створити», «створювати», що, зокрема, означає: 1) давати життя, існування чому-небудь, формувати що-небудь // виготовляти, робити що-небудь // будувати, споруджувати що-небудь // винаходити, виробляти що-небудь нове, раніше невідоме; 2) започатковувати існування чого-небудь, організовувати щось; засновувати²⁸. Тобто у розгляданому нами контексті «створення» означає започаткування існування (формування) злочинної спільноти як самостійного злочинного угруповання наділеного всіма притаманними йому ознаками: наявність у складі не менше двох злочинних організацій; спільна мета об'єднання та функціонування таких організацій – вчинення як мінімум двох тяжких або особливо тяжких злочинів; кількісний склад – не менше десяти осіб.

Для конкретизації вищезазначених дій доцільно звернутись до окремих положень п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» (далі – Постанова) відповідно до якої: «Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину і включають підшукування співучасників, об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання»²⁹. Для створення злочинної спільноти це означає наступні діяння: підшукування злочинних організацій, їх об'єднання, поділ функцій між такими організаціями, розробка плану та обрання способів здійснення злочинної діяльності.

Крім того, спираючись на положення п. 4 вищезазначеної Постанови доцільно вважати, що основною метою організатора злочинної спільноти може бути утворення об'єднання двох і більше злочинних угруповань (злочинних організацій) для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників такої спільноти, упорядкування взаємодії її структурних частин³⁰.

При тлумаченні розгляданого поняття постає питання: з якого моменту створення злочинної спільноти слід вважати закінченим злочином?

---

²⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 1388.

²⁹ Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р., № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення: 14.02.2024).

³⁰ Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р., № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення: 14.02.2024).

На думку М.В. Семикіна, об'єктивна сторона створення будь-якого організованого злочинного угруповання охоплює як процес його формування, так і результат такого процесу – реально існуюче злочинне об'єднання³¹. А Л.М. Демидова щодо злочинної організації зазначає, що її створення визнається закінченим злочином, коли злочинна організація реально існує³². Таку позицію підтримує більшість вітчизняних вчених. Ми також підтримуємо вищезазначені погляди науковців і вважаємо, що тлумачення поняття «створення злочинної спільноти» має охоплювати лише результат здійснення організаційних дій, а вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення злочинної спільноти, що не досягли успіху, слід кваліфікувати, за наявності на те законних підстав, як незакінчений злочин.

Стосовно того, коли злочинну спільноту слід вважати створеною, доцільно звернутись до судової практики. Так, відповідно до абз. 2 п. 10 вищезазначеної Постанови: «Злочинну організацію слід вважати утвореною (створеною), якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації. При цьому не має значення, передувала набуттю об'єднанням ознак злочинної організації стадія його існування як організованої групи чи зазначена організація була одразу створена як така»³³. Враховуючи, що стійкість не входить до переліку обов'язкових ознак розгляданого нами виду злочинних угруповань, можна припустити, що злочинну спільноту слід вважати створеною у разі досягнення спільної згоди керівниками як мінімум двох злочинних організацій щодо об'єднання у єдине злочинне угруповання для спільної діяльності, що полягатиме у: 1) вчиненні як мінімум двох тяжких або особливо тяжких злочинів та/або керівництві чи координації кримінально протиправної діяльності інших представників злочинного світу; 2) забезпеченні функціонування на період об'єднання злочинних організацій як самої новоутвореної злочинної спільноти так і інших злочинних угруповань.

Крім того, злочинні угруповання, які об'єднались у злочинну спільноту, перед цим мають бути зорганізовані у якості окремих злочинних організацій.

Для розуміння змісту поняття «керівництво злочинною спільнотою» доцільно звернутись до етимологічного значення терміну «керувати».

---

³¹ Семикін М. В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Семикін М. В. ; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2004. 192 с. С. 126.

³² Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Х., 2003. 21 с. С. 10.

³³ Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р., № 13. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05_\(дата_звернення:_14.02.2024\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05_(дата_звернення:_14.02.2024)).

Великий тлумачний словник сучасної Української мови розуміє це поняття як: «1. спрямовувати процес, впливати на розвиток, стан чого-небудь; 2. спрямовувати діяльність кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; давати вказівки; розпоряджатися»³⁴.

Не суперечить цьому розумінню сутності поняття «керівництво» і судове тлумачення розгляданого поняття стосовно управлінських дій в організованих групах та злочинних організаціях, викладене у п. 5 Постанови, а саме: «Керування організованою групою або злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління їх функціонуванням як стійких об'єднань осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійсненням ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо)³⁵. При чому, такі дії носять організаційний характер, що «можуть здійснюватися у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки»³⁶.

Тобто керівництво злочинною спільнотою полягає у здійсненні низки управлінських дій, спрямованих на забезпечення функціонування злочинної спільноти як об'єднання двох і більше злочинних організацій задля реалізації поставленої мети. Єдиною відмінністю розуміння сутності керівництва злочинною спільнотою від керівництва іншими організованими злочинними угрупованнями, враховуючи законодавче визначення такої спільноти, є відсутність обов'язкової спрямованості управлінських дій на забезпечення її стійкості.

На відміну від злочинної організації, за участь у якій передбачено відповідальність за ч.2 ст. 255 КК, у тексті кримінального закону відсутня пряма вказівка на відповідальність за участь у злочинній спільноті. У такому разі постає чергове питання: як слід кваліфікувати дії учасників злочинних спільнот?

З цього приводу заслуговує на увагу думка О.В. Околіта, який вважає, що «дії учасників відповідних злочинних об'єднань, які увійшли до

---

³⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/ Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 536.

³⁵ Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р., № 13. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05_\(дата_звернення:_14.02.2024\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05_(дата_звернення:_14.02.2024)).

³⁶ Там само.

злочинної спільноти, крім осіб, які створювали злочинну спільноту чи керували нею, і беруть в ній участь, можна кваліфікувати за наявності відповідних підстав лише як участь у злочинній організації»³⁷.

Проте на практиці може виникнути проблема у кваліфікації дій осіб, які беруть участь у злочинній спільноті як учасників злочинної організації, котра полягатиме у тому, що кримінальний закон не дає чіткої відповіді на питання «чи втрачає «злочинна організація», яка разом з іншими увійшла до складу «злочинної спільноти», свій колишній юридичний і організаційний статус. Якщо за таких обставин статус «злочинної організації» втрачається, то більшість її учасників може перетворитись на звільнених від кримінальної відповідальності неопітів «злочинної спільноти»³⁸. Отже, зазначена юридична невизначеність може дозволити членам злочинних спільнот уникати кримінальної відповідальності за участь у такому злочинному угрупованні. Крім того, невизначеною залишилась і ситуація щодо кваліфікації дій особи, яка увійшла до вже існуючої злочинної спільноти не як член злочинної організації, що входять до її складу, а як новий окремих учасник.

А тому, щоб у подальшому уникати можливих суперечок стосовно кваліфікації дій учасників злочинних спільнот, на нашу думку, є доцільною криміналізація відповідальності за участь у розгляданому різновиді організованих злочинних угруповань.

2. Кримінально-правова характеристика осіб, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу

Відповідно до Примітки № 2 до ст. 255 КК: «Під особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», ... слід розуміти особу, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив»³⁹.

З аналізу вищенаведеного визначення випливає, що особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу можуть бути, зокрема, особи, які мають статус «вор в законі». Використання такого жаргонного словосполучення у тексті кримінального закону на перший погляд виглядає не зовсім доречним, оскільки вживання жаргонної лексики, на думку дослідниці понятійного апарату Особливої частини КК

---

³⁷ Околіт О.В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3. С. 90.

³⁸ Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303>

³⁹ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

З.А. Тростюк, є неприпустимим у нормативно-правових актах⁴⁰. Крім того, у Великому тлумачному словнику сучасної Української мови термін «вор» відсутній⁴¹, оскільки його запозичено з російської мови і він традиційно відповідає слову «зłodій» в українській правничій мові^{42,43}.

Проте, як зазначає сама З.А. Тростюк, «у тому випадку, коли це диктується правовою доцільністю, можна вживати у нормативно-правових актах жаргонну лексику. Мова йде про необхідність досягнення у найменші строки максимально швидкого правового ефекту. Часто жаргон більше вживаний, більше звичний у загальнорозмовній мові»⁴⁴.

Саме вищезазначена ситуація, на нашу думку, стосується необхідності появи у тексті КК терміну «вор в законі».

Так, за деякими даними в Україні станом на 2020 р. знаходилось приблизно 35 таких осіб, 20 із яких перебували на території країни постійно, 15 – громадяни інших держав, які «переховувались» в Україні⁴⁵. І «хоча «зłodіїв у законі» порівняно небагато, проте наслідки їх діяльності – вкрай значимі. Так, вони, будучи «верхівкою» кримінального соціуму, контролюють різноманітні економічні та політичні процеси: тіньовий капітал, розкрадання бюджетних коштів, «відмивання» доходів, організація незаконного бізнесу, «махінації» на митницях тощо»⁴⁶. Крім того, вживання словосполучення «вор в законі» саме з русизмом та у лапках, що вказує на його жаргонність, обумовлено тим, що саме у названій редакції мають статус серед кримінальної спільноти відповідні представники злочинного світу, на протидію яким і було прийнято розглядані нами зміни до КК. Включення ж до КК поняття «зłodій у законі» може дозволити саме «ворам у законі» уникати відповідальності, виправдовуючись тим, що вони фактично не належать до категорії «зłodій у законі». Оскільки серед представників цієї категорії злочинного світу багато представників має

---

⁴⁰ Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. К.: Атіка, 2003. 144 с. С. 51.

⁴¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

⁴² Російсько-український словник правничої мови за ред. А. Ю. Кримського. Збірник Історично-Філологічного Відділу, № 41. Київ: Друкарня Української Академії Наук, 1926. 322 с. С. 25.

⁴³ Словник юридичних термінів (російсько-український). Укладачі: Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О. Київ. Юрінком . 1994. 322 с. С. 29.

⁴⁴ Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. К. : Атіка, 2003. 144 с. С. 51–52.

⁴⁵ УНН. В Україні налічується 35 «зłodіїв у законі» – поліція. URL: <https://www.unn.com.ua/ru/exclusive/1876445-v-ukrayini-nalichuyetsya-35-zlodiyiv-v-zakoni-politsiya> (дата звернення: 14.02.2024).

⁴⁶ Копйова І.А., Ципишук К.В. Щодо доцільності введення категорії «вор/зłodій в законі» в кримінальне законодавство України. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2020, № 2(14). С. 210.

походження з країн колишнього радянського союзу і їм було присвоєно статус саме «вора в законі».

Звичайно і ця позиція дістає цілком обґрунтовану критику, оскільки у розгляданому нами визначенні можна було обмежитись лише вказівкою на «особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» розуміючи під нею і «ворів в законі».

Наприклад, на думку М. Пластуна «нині в арсеналі правоохоронних органів досить положень статей 27, 28 та 255 КК для того, щоб за умови правильного документування оперативної інформації та іншого доказового матеріалу притягнути будь-якого «зłodія в законі» до кримінальної відповідальності»⁴⁷. Однак вказівка саме на останніх свідчить про істотну зацікавленість законодавця на протидію саме зазначеним представникам злочинного світу, враховуючи позитивний досвід Грузії у цьому напрямку.

Так, Кримінальний кодекс Грузії у період з 2005 року був доповнений рядом статей, які встановлювали кримінальну відповідальність за членство у злочинній спільноті та перебування особи у статусі «вора (зłodія) в законі», за участь у «зłodійському зборі», підтримку «діяльності зłodійської спільноти» та за звернення до члена «зłodійської спільноти»/«вора (зłodія) в законі» чи отримання матеріальної вигоди чи матеріальної переваги внаслідок такого звернення. Передумовами для криміналізації самого статусу «вора в законі» стало те, що рівень організованої злочинності у Грузії постійно зростає. А безпосередньою причиною такого зростання було те, що на території Грузії діяла ціла ієрархічна система на чолі з «ворами в законі». І попри скептицизм та сумніви щодо дієвості впровадження інституту кримінальної відповідальності за наявність статусу «вора в законі», організована злочинність у Грузії фактично була ліквідована. Члени «злочинного світу» або притягувались до кримінальної відповідальності, або змушені були шукати спосіб виїхати за межі Грузії. І саме внаслідок таких дієвих реформ та їх результатів «вори в законі» почали вбачати місце своєї діяльності на території інших пострадянських республік, в тому числі і на території України⁴⁸. Тому щоб не допустити закріплення «ворів в законі» з інших пострадянських республік в Україні, а також викоринити вітчизняних, включення до тексту КК розгляданого поняття слід визнати цілком виправданим.

Законодавче визначення аналізованого поняття зазнає постійної та справедливої критики з боку науковців, оскільки містить низку

---

⁴⁷ Пластун М. Україна кримінальна або чому не допоможе законодавче закріплення статусу «зłodій в законі». URL: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-kryminalna-abo-chomu-ne-dopomozhe-zakonodavche-zakriplennia-statusu-zlodii-u-zakoni-517889.html> (дата звернення: 14.02.2024).

⁴⁸ Мельников Д., Пристай Т. Легітимація поняття «вор в законі» та іншої злочинної термінології: дієвий спосіб протидії організованій злочинності чи чергові декларативні норми? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/legitimaciya-ponyattya-vor-v-zakoni-ta-inshoyi-zlochinnoyi-terminologiyi-dievyy-sposib-protidiyi-org.html> (дата звернення: 14.02.2024).

недоліків, є досить неконкретизованим з великою кількістю оціночних ознак, а тому потребує удосконалення.

Так, кримінальна відповідальність «суб'єктів підвищеного злочинного впливу» настає фактично за вплив на тих осіб які здійснюють вплив на інших осіб. «Впливати на тих, хто впливає й понести за це кримінальну відповідальність... Чи не завеликою є тут дистанція між конкретно не визначеною поведінкою однієї фізичної особи та кримінальними наслідками для неї від злочинної діяльності інших осіб?»⁴⁹.

Як справедливо відзначає А.О. Нікітін, експерт з питань реформування законодавства Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, що виходячи з логічного тлумачення примітки до нової редакції ст. 255 КК, можна дійти висновку, що запропоноване визначення поняття «суб'єкт підвищеного злочинного впливу» є більш широким і охоплює поняття «вор у законі». Тобто «вор у законі» є завжди суб'єктом підвищеного злочинного впливу, але не навпаки. Однак у тексті КК немає жодної вказівки на те, яким чином «вор у законі» відрізняється від інших суб'єктів підвищеного злочинного впливу, які специфічні ознаки має така особа. Водночас особа, яка має статус «вор у законі», у жодній із нових статей не згадується як окремий суб'єкт злочину на відміну від суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Отже, незрозуміло, навіщо взагалі в Законі міститься вказівка на такого суб'єкта, як «вор у законі», якщо він все одно не є окремим суб'єктом вчинення злочину⁵⁰.

Проте «пооява в українському законодавстві поняття «вор в законі» є наслідком загальносвітових тенденцій щодо спроб притягнення особи до кримінальної відповідальності не за вчинення особою певного протиправного діяння, а шляхом встановлення наявності у особи певного соціального статусу⁵¹. Отже можна сказати, що у цьому випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене нею суспільно небезпечне діяння виступає своєрідним державним інструментом із захисту правоохоронюваних інтересів суспільства та держави⁵².

---

⁴⁹ Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303> (дата звернення: 14.02.2024).

⁵⁰ Нікітін А.О. «Злодій у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 169.

⁵¹ Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303> (дата звернення: 14.02.2024).

⁵² Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблістого. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 268 с. С. 145.

Проте, яким би не було аналізоване поняття, воно вимагає тлумачення для правильного практичного застосування. Для цього слід спиратись на існуючу законодавчу конструкцію тексту Примітки № 2 до ст. 255 КК.

Але для початку погодимось із В. Речицьким, що з юридичного дизайну (редакції, стилістики) Примітки № 2 до ст. 255 КК випливає, що під «суб'єктом підвищеного злочинного впливу» слід розуміти особу будь-якого присутнього в Україні «вора в законі», оскільки він апіорі здійснює злочинний вплив і координує «злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив». Таким чином, само по собі перебування особи у статусі «вора в законі» на території України становить злочин⁵³.

Водночас, для кваліфікації дій особи, яка перебуває у статусі «вора в законі», за ч. 5 ст. 255 КК немає потреби у додатковому встановленні статусу «вора в законі» – достатньо довести перебування особи у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Використовуючи відповідний зворот, законодавець, вочевидь, «зіграв на випередження» – спробував відреагувати на майбутні труднощі правозастосування, пов'язані з визнанням конкретної особи «вором в законі», поняття якого до того ж у сучасних умовах трансформується. Виявляється, зокрема, що на сьогодні публічне заперечення своєї належності до числа «воров в законі» може і не тягнути санкції до особи з боку злочинського співтовариства⁵⁴.

Для визнання факту наявності у особи статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» необхідно довести, що така особа вчинила два діяння: 1) здійснювала злочинний вплив на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив; 2) координувала злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Вживання між вищезазначеними діяннями єднального сполучника «і» означає, що здійснення злочинного впливу та координація злочинної діяльності мають обов'язково поєднуватись між собою.

Крім того, у відповідних процесуальних документах обов'язково слід фіксувати, що вищезазначені діяння вчинялись завдяки таким альтернативним особистісним характеристикам, як: 1) авторитет; 2) інші особисті якості; 3) можливості.

Вживання між вищезазначеними особистісними характеристиками сполучника «чи» означає, що слід доводити факт використання як мінімум однієї з вищеперелічених властивостей.

У першу чергу слід розтлумачити поняття «злочинний вплив».

Відповідно Примітки № 1 до ст. 255 КК: «Під злочинним впливом ... слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим

---

⁵³ Крамаренко Ю.М., Скок О.С., Шевченко Т.В., Хашев В.Г. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та за кордоном: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2022. 216 с.

⁵⁴ Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць* / за ред. проф. Є.Л. Стрельцова, проф. О.В. Козаченка, PhD О.М. Мусиченко. Миколаїв: МПН НУ ОЮА, 2021. С. 26.

якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності»⁵⁵.

А.О. Нікітін справедливо вважає, що визначення злочинного впливу, подане у примітці до нової редакції ст. 255 КК, є настільки широким, що фактично визнати злочинним впливом можна майже будь-які дії особи. Використання таких словосполучень, як «будь-які дії», «інші якості чи можливості», «інший вплив на злочинну діяльність», узагалі нівелює запропоноване визначення поняття «злочинний вплив» і створює для правоохоронних органів широке поле для можливих зловживань⁵⁶.

Злочинний вплив передбачає здійснення хоча б одного з альтернативних діянь: 1) сприяння; 2) спонукування; 3) координація; 4) інший вплив. Зазначені діяння мають відбуватись стосовно злочинної діяльності.

Під злочинною діяльністю доречно розуміти діяльність двох і більше суб'єктів кримінальних правопорушень (осіб, які здійснюють злочинний вплив), що спрямована на вчинення двох чи більше нетяжких, тяжких та/або особливо тяжких злочинів.

Крім того, злочинний вплив обов'язково передбачає вчинення одного з альтернативних діянь, що полягають у: 1) організації розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності або 2) безпосередньому здійсненні розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності.

Із законодавчого тлумачення поняття «злочинний вплив» випливає, що координація злочинної діяльності, як друга обов'язкова ознака діяння, що має вчинити особа, що набути статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» є складовою її такої першої обов'язкової ознаки, як «здійснення злочинного впливу».

Здійснення злочинного впливу на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив, у формі сприяння їх злочинній діяльності полягає у таких діях, завдяки вчиненню котрих особи, яким сприяє «суб'єкт підвищеного злочинного впливу», мають покращені можливості здійснювати таку діяльність, порівняно з тими можливостями, якби зазначеного сприяння не було.

Зазначений висновок ґрунтується на тому, що визначення *сприяння* означає: здійснення позитивного впливу на щось; створення відповідних умов для здійснення, виконання і т. ін. чого-небудь; надання допомоги в чому-небудь; бути причиною або наслідком виникнення, існування і т. ін.

---

⁵⁵ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

⁵⁶ Нікітін А.О. «Злодій у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 169.

чого-небудь; створення, викликання бажання виконувати яку-небудь дію; потурати кому небудь⁵⁷.

Формами такого сприяння може бути, зокрема, надання особового складу, а також приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв тощо.

Здійснення злочинного впливу на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив у формі спонукання їх до злочинної діяльності полягає у таких діях, завдяки вчиненню котрих особи, яких спонукає «суб'єкт підвищеного злочинного впливу» розпочинають здійснення злочинної діяльності, спрямованої на вчинення двох чи більше нетяжких, тяжких та/або особливо тяжких злочинів.

Такий висновок ґрунтується на тому, що *спонукати* означає викликати бажання у когось щось робити, схилити, підштовхувати, підбивати до вчинення якихсь дій та ін.⁵⁸

Здійснення злочинного впливу на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив у формі координації їх злочинної діяльності полягає у здійсненні «суб'єктом підвищеного злочинного впливу», зокрема, погоджувальних дій між особами, які здійснюють злочинну діяльність, приведенні такої діяльності у відповідність до неписаних правил злочинного світу, встановленні взаємозв'язку між злочинними угрупованнями

Такий висновок ґрунтується на тому, що *координація* означає погодження, узгодження, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями, а також процес, спрямований на забезпечення пропорційного і гармонійного розвитку різних сторін об'єкта⁵⁹.

Здійснення інших різновидів злочинного впливу на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив може полягати, зокрема, у прийнятті статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» певного виду.

Наприклад, згідно з вироком Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. обвинувачений за ч. 2 ст. 255⁻¹ КК прийняв на себе всю повноту неформальної влади на території ДУ «Снігурівська виправна колонія № 5» серед засуджених під статусом «смотрящий за лагерем»⁶⁰. А згідно з вироком Галицького районного суду м. Львова від 31 травня 2022 р. засуджений за ч. 2 ст. 255-1 КК перейняв на себе неформальну владу на посту № 6 ДУ «Львівська установа виконання покарань № 19», так званого «смотрящего за постом»⁶¹.

⁵⁷ Словник української мови. Академічний тлумачний словник. Т. 9. URL: <http://sum.in.ua/s/spryatu> (дата звернення: 14.02.2024).

⁵⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови. 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. С. 1374.

⁵⁹ Там само. С. 572.

⁶⁰ Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. у справі № 485/821/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101593222> (дата звернення: 14.02.2024).

⁶¹ Вирок Галицького районного суду м. Львова від 31 травня 2022 р. у справі № 461/2581/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104539968> (дата звернення: 14.02.2024).

У процесуальних документах слід вказувати не лише функції, які виконував суб'єкт підвищеного злочинного впливу під час здійснення впливу на злочинну діяльність інших осіб, але й розкривати їх зміст, а також надавати конкретні докази на підтвердження відповідного статусу такого суб'єкта. У протилежному випадку суди будуть виправдовувати винних осіб.

Прикладами можуть слугувати вироки Ріпкинського районного суду Чернігівської області від 18 листопада 2022 р у справі № 743/766/21⁶² та Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. у справі № 485/821/21⁶³.

Організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності стосується не безпосередньої діяльності злочинної групи або злочинної спільноти, а можливості контролювати грошові кошти, що отримані злочинним шляхом, призначені для забезпечення існування криміногенного суспільства на певній адміністративно-територіальній ділянці. Ці поняття слід відмежовувати від фінансування злочинної організації, яка є частиною створення злочинної організації чи злочинної спільноти⁶⁴. Тлумачення поняття «забезпечення фінансування» міститься у п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13 «Про судову практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями».

Фінансування злочинних груп стосується існування самої злочинної групи, з метою вчинення конкретних тяжких та особливо тяжких злочинів на відміну від контролю і розподілу майна та коштів задля підтримання злочинного впливу та існування криміногенного суспільства без конкретизації. Тобто поняття фінансування таких груп, організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них) є більш ширшим поняттям⁶⁵.

Наприклад, згідно з вироком Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 квітня 2023 р. обвинувачений за ч. 2 ст.255¹ КК вчинив наступні діяння, пов'язані із організацією та безпосереднім здійсненням розподілу коштів, майна та інших активів, спрямованих на забезпечення такої діяльності, а саме: здійснював збір коштів із засуджених, та осіб які звільнені з під варті, проводив їх розподіл коштів, в тому числі і здобутих злочинним шляхом серед засуджених, забезпечував

---

⁶² Вирок Ріпкинського районного суду Чернігівської області від 18 листопада 2022 р у справі № 743/766/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107443129> (дата звернення: 14.02.2024).

⁶³ Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. у справі № 485/821/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101593222> (дата звернення: 14.02.2024).

⁶⁴ Шевченко Т.В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255¹ КК України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 305–306.

⁶⁵ Там само. С. 306.

наповнення так званого «злочинського общака», тобто фонду взаємодопомоги в злочинському середовищі; приймав рішення про необхідність видачі ув'язненим засобів зв'язку; вів облік всіх засобів мобільного зв'язку, які знаходились в користуванні ув'язнених; забезпечував постачання на територію установи тютюнових виробів, продуктів харчування та мобільних телефонів, які розподіляв серед засуджених, які вели правильний в його розумінні за злочинськими традиціями спосіб життя; вів так звану «бухгалтерію», в якій відображав всі надходження до так званого «злочинського общака», прихід/розхід коштів, продуктів харчування, тютюнових виробів, чаю, засобів зв'язку (мобільних телефонів)⁶⁶.

Що стосується поняття *авторитет*, то він означає загально визнане значення, вплив, поважність (особи, організації, колективу, теорії і т. ін.)⁶⁷. Тобто для суб'єкта підвищеного злочинного впливу ця особистісна характеристика, зокрема, означає, що серед колективу злочинців така особа користується повагою та впливом, а її думка чи позиція має вагомое значення для визначення напрямів та засад функціонування злочинних угруповань.

Наприклад, згідно з вироком Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 квітня 2023 р. обвинувачений за ч. 2 ст.255¹ КК з метою здобуття і укріплення авторитету серед осіб негативної спрямованості, які утримувалися у виправних установах, неодноразово порушував режим утримання, за що піддавався заходам стягнення адміністрацією установ. Внаслідок даних порушень, в тому числі порушення розпорядку дня, зберігання заборонених предметів, невиконання законних вимог адміністрації установ виконання покарань, обвинувачений здобув повагу і авторитет серед засуджених⁶⁸.

Особисті якості – це внутрішні властивості кожної особи. Якщо говорити про злочинний вплив, то така особа вочевидь наділена негативними якостями: (агресивність чи нестриманість) або якостями, які можна віднести до нейтральних, наприклад вольові, моральні або професійні. До таких якостей можна віднести: витривалість, стриманість, уважність до деталей, здатність до аналізу, вміння здійснювати ефективну координацію, ораторське мистецтво та ін. Однак не слід виключати і

---

⁶⁶ Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 квітня 2023 р. у справі № 308/9015/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110510603> (дата звернення: 14.02.2024).

⁶⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 8.

⁶⁸ Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 квітня 2023 р. у справі № 308/9015/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110510603> (дата звернення: 14.02.2024).

можливість використання для злочинного впливу позитивних якостей, таких як: щедрість, чуйність, уважність, лагідність тощо⁶⁹.

Під *можливостями* слід розуміти такі особистісні характеристики, які дають змогу суб'єкту підвищеного злочинного впливу позитивно впливати на злочинну діяльність інших осіб. Це, наприклад, можуть бути зв'язки з іншими злочинними угрупованнями, корисні знайомства з представниками правоохоронних органів, а також будь-яких інших державних органів чи підприємствами, що дасть змогу забезпечити злочинну діяльність від викриття, або покращити матеріально-технічне забезпечення злочинного угруповання.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що для належного та ефективного забезпечення національної безпеки України за допомогою інструментів такої галузі права як кримінальне, доцільною є розробка ґрунтовної кримінально-правової характеристики нових понять та термінів, що включаються до тексту КК та стосуються, зокрема, організованої злочинності. Це пов'язано із тим, що організована злочинність спричиняє негативний вплив на суспільство не лише в межах окремої держави чи території, а й у глобальних масштабах. Відповідно розглянуто кримінально-правові ознаки таких понять, як «злочинна спільнота» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу».

Під злочинною спільнотою у вітчизняному кримінальному законодавстві і праві слід розуміти такий різновид злочинних угруповань, що є результатом об'єднання не менш як двох злочинних організацій.

Відсутність у визначенні злочинної спільноти вказівки на її обов'язкову стійкість дозволяє припустити, що об'єднання двох і більше злочинних організацій у злочинну спільноту може бути і нестійким, ситуативним. Тобто злочинна спільнота як різновид злочинного угруповання, буде існувати до того часу, до якого об'єднання двох чи більше злочинних організацій діє як єдиний колектив однодумців, об'єднаних спільною метою. Фактично це може означати, що об'єднання для зайняття спільною злочинною діяльністю двох і більше злочинних організацій на протязі певного, навіть досить нетривалого часу, перетворює такі організації на цей період у злочинну спільноту.

Про те, що дві і більше злочинні організації об'єдналися у злочинну спільноту мають вказувати наступні ознаки: 1) наявність єдиного управління злочинною спільнотою, що здійснює свій керівний вплив на всі структурні елементи (злочинні організації), що входять до її складу. Злочинну спільноту може очолювати як одна особа, так і декілька (колегіальне управління); 2) наявність єдиної мети – вчинення тяжких або

---

⁶⁹ Шевченко Т.В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255¹ КК України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 304.

особливо тяжких злочинів, їх спільне планування та безпосереднє вчинення як учасниками всіх, так і однієї зі злочинних організацій, що входять до складу злочинної спільноти.

Для визнання факту наявності у особи статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» необхідно довести, що така особа вчинила два діяння: 1) здійснювала злочинний вплив на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив; 2) координувала злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Злочинний вплив передбачає здійснення хоча б одного з альтернативних діянь: 1) сприяння; 2) спонукання; 3) координація; 4) інший вплив. Зазначені діяння мають відбуватись стосовно злочинної діяльності. Крім того, злочинний вплив обов'язково передбачає вчинення одного з альтернативних діянь, що полягають у: 1) організації розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності або 2) безпосередньому здійсненні розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності.

Під злочинною діяльністю доречно розуміти діяльність двох і більше суб'єктів кримінальних правопорушень (осіб, які здійснюють злочинний вплив), що спрямована на вчинення двох чи більше нетяжких, тяжких та/або особливо тяжких злочинів.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено розгляду кримінально-правових ознак таких понять, як «злочинна спільнота» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу».

З'ясовано, що під злочинною спільнотою у вітчизняному кримінальному законодавстві і праві слід розуміти такий різновид злочинних угруповань, що є результатом об'єднання не менш як двох злочинних організацій. Наголошується, що мінімальний суб'єктний склад злочинної спільноти – десять осіб, які мають всі ознаки, що притаманні загальному суб'єкту кримінального правопорушення. Констатовано, що члени злочинної спільноти, можуть нести кримінальну відповідальність за дві форми діяння: 1) створення злочинної спільноти; 2) керівництво злочинною спільнотою. Дії учасників злочинних спільнот можливо кваліфікувати лише як за участь у злочинній організації. Пропонується криміналізація відповідальності за участь у злочинній спільноті.

Встановлено, що для визнання факту наявності у особи статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» необхідно довести, що така особа вчинила два діяння: 1) здійснювала злочинний вплив на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив; 2) координувала злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Злочинний вплив передбачає здійснення хоча б одного з альтернативних діянь: 1) сприяння; 2) спонукання; 3) координація; 4) інший вплив. Зазначені діяння мають відбуватись стосовно злочинної діяльності.

Обґрунтовано, що під злочинною діяльністю доречно розуміти діяльність двох і більше суб'єктів кримінальних правопорушень (осіб, які

здійснюють злочинний вплив), що спрямована на вчинення двох чи більше нетяжких, тяжких та/або особливо тяжких злочинів.

Здійснення злочинного впливу на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив, у формі: *сприяння* їх злочинні діяльності полягає у таких діях, завдяки вчиненню котрих особи, яким сприяє «суб'єкт підвищеного злочинного впливу», мають покращені можливості здійснювати таку діяльність, порівняно з тими можливостями, якби зазначеного сприяння не було; *спонування* їх до злочинної діяльності полягає у таких діях, завдяки вчиненню котрих особи, яких спонукає «суб'єкт підвищеного злочинного впливу» розпочинають здійснення злочинної діяльності, спрямованої на вчинення двох чи більше нетяжких, тяжких та/або особливо тяжких злочинів; *координації* їх злочинної діяльності полягає у здійсненні «суб'єктом підвищеного злочинного впливу», зокрема, погоджувальних дій між особами, які здійснюють злочинну діяльність, приведенні такої діяльності у відповідність до неписаних правил злочинного світу, встановленні взаємозв'язку між злочинними угрупованнями; *здійснення інших різновидів злочинного впливу* на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив може полягати, зокрема, у прийнятті на себе статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» певного виду.

Література

1. Berezniak V., Demicheva. A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, no. 1. С. 218–229. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229. С. 220.
2. Kramarenko Yu. Organized crime as a social system: characteristics and trends. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Volume 1 (1). С. 104–116. DOI 10.31733/2786-491X-2021-104-116. С. 104, 114.
3. Shumilo, Oleksii; Lytvyn, Ivan; Shablysty, Volodymyr; Korniyakova, Tetiana; Popovich, Irina. Legal mechanism to ensure national security in the field of use of natural resources. *Entrepreneurship and Sustainability Issues; Vilnius* Том 8, Изд. 3, (Mar 2021): 455-470. DOI:10.9770/jesi.2021.8.3(29). С. 455.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1368.
6. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 31 травня 2022 р. у справі № 461/2581/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104539968> (дата звернення: 14.02.2024).
7. Вирок Ріпкинського районного суду Чернігівської області від 18 листопада 2022 р у справі № 743/766/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107443129> (дата звернення: 14.02.2024).

8. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. у справі № 485/821/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101593222> (дата звернення: 14.02.2024).

9. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 квітня 2023 р. у справі № 308/9015/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110510603> (дата звернення: 14.02.2024).

10. Вознюк А. А. Визначення поняття «форма співучасті» та її види в теорії кримінального права. *Науковий вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 46–56. С. 54.

11. Вознюк А. А. Протидія організованим злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194. С. 180.

12. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць / за ред. проф. Є.Л. Стрельцова, проф. О.В. Козаченка, PhD О.М. Мусиченко*. Миколаїв: МП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31.

13. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.

14. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Х., 2003. 21 с. С. 10.

15. Катгоркін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу : монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблістого. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 268 с.

16. Кваша О.О. Вдосконалення законодавства у сфері протидії організованим формам злочинності: ілюзії та реальність. *Правова держава*. Вип. 32. Київ: Ін-т держа-ви і права ім. В.М. Корещького НАН України, 2021. С. 394-403. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-394-403. С. 396–397.

17. Кваша О.О. Злочинна спільнота: критичний погляд на новелу Кримінального кодексу України. *Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркалям*. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції: матеріали наук.-практ. конф. (17–18 вересня 2020 року). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 45.

18. Копйова І.А., Ципишук К.В. Щодо доцільності введення категорії «вор/злочин в законі» в кримінальне законодавство України. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2020, № 2(14). С. 210.

19. Крамаренко Ю.М., Скок О.С., Шевченко Т.В., Хашев В.Г. Сучасні питання протидії організованим злочинності в Україні та за кордоном: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2022. 216 с.

20. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.

21. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.02.2024).

22. Мельников Д., Пристай Т. Легітимація поняття «вор в законі» та іншої злочинної термінології: дієвий спосіб протидії організованій злочинності чи чергові декларативні норми? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/legitimaciya-ponyattya-vor-v-zakoni-ta-inshoyi-zlochinnoyi-terminologiyi-dieviy-sposib-protidiyi-org.html> (дата звернення: 14.02.2024).

23. Міневич О.І. Поняття та види правових помилок: загально-теоретичне до-слідження: дис. ... канд юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2021. 237 с. С. 123.

24. Нікітін А.О. «Злодій у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 167-170.

25. Околіт О.В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3. С. 85–99.

26. Пластун М. Україна кримінальна або чому не допоможе законодавче закріплення статусу «злочинця в законі». URL: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-kryminalna-abo-chomu-ne-dopomozhe-zakonodavche-zakriplennia-statusu-zlodii-u-zakoni-517889.html> (дата звернення: 14.02.2024).

27. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: Закон України № 671-IX від 4 червня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7> (дата звернення: 14.02.2024).

28. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р., № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення: 14.02.2024).

29. Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 210 с.

30. Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <https://khp.org/1595421303>

31. російсько-український словник правничої мови за ред. А.Ю. Кримського. Збірник Історично-Філологічного Відділу, № 41. Київ : Друкарня Української Академії Наук, 1926. 322 с.

32. Семикін М. В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Семикін М. В. ; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2004. 192 с. С. 126.

33. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. Стор. 494. URL: <http://sum.in.ua/s/ob.jednuvatu>

34. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. Т. 9. URL: [http:// sum.in.ua/s/sprujatu](http://sum.in.ua/s/sprujatu) (дата звернення: 14.02.2024).

35. Словник юридичних термінів (російсько-український). Укладачі: Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О. Київ : Юрінком. 1994. 322 с.

36. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. К.: Атіка, 2003. 144 с.

37. УНН. В Україні налічується 35 «злочинів у законі» – поліція. URL: <https://www.unn.com.ua/ru/exclusive/1876445-v-ukrayini-nalichuyetsya-35-zlodiyiv-v-zakoni-politsiya> (дата звернення: 14.02.2024).

38. Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.

39. Шевченко Т.В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255¹ КК України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 304–306.

Information about the authors:

Hrytenko Oksana Anatoliivna,

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Criminal Law Disciplines,

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Khashev Vadym Heorhiiovych,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Criminal Law and Criminology,

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Prymachenko Vitaliy Fedorovych,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Criminal Law and Criminology,

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine